

Britansko otočje

Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske

Vprašanja za ponavljanje in motivacijo

- Naštej države Zahodne Evrope ter naštej njihove skupne značilnosti! Francija, države Beneluksa, Velika Britanija in Irska; obmorski položaj ob Atlantiku, oceansko podnebje, stara industrializacija, zahodnoevropska kultura
- Naštej tipe obal v Zahodni Evropi? riasi (zalivi globoko v notranjost), estuarji (potopljene rečne doline z plimovanjem), delte, marši (široke peščene obale zaščitene z nasipi), fjordi (Škotska)
- Razloži, kaj pomeni in kaj je IRA ter njeno vlogo v Otoškem življenju!
- Navedi drugo ime za Severno Irsko! Ulster
- Navedi obliko državne ureditve Velike Britanije! ustavna monarhija (kraljevina)
- Ali poznaš še kakšne druge podobne primere v Evropi? Španija, Nizozemska, Švedska
- Kakšna je po tvojem mnenju prihodnost teh držav?
- Zakaj izstopa med pokrajinami Velike Britanije Škotska? z referendumom si je pridobila pravico do lastnega parlamenta

- naravnogeografske enote Velike Britanije so: Severnoškotsko višavje, Srednješkotsko nižavje, Južnoškotsko višavje, nižavje Solwaj, Peninsko gorovje, Jugovzhodna nižinska Anglija, hriboviti Wales, hriboviti Cornwall in nižavje Fens

Naravno geografske karte se pokažejo istočasno v knjigi na strani 63 in v atlasu na strani 52!

- Združeno kraljestvo sestavljajo naslednje družbenogeografske enote: Anglija, Wales, Škotska in Severna Irska
- Velika Britanija je bila do nekako začetka 20. stoletja vodilna svetovna velesila z številnimi kolonijami v Afriki, Aziji in Severni Ameriki (izgubi jih z nastankom in širjenjem ZDA), po drugi svetovni vojni je izgubila veliko večino svojih kolonij, med katerimi je bila še najtežja izguba Indije ter ohranila le še nekatere "odvisne teritorije" (Gibraltar, Bermudsko in Falklandsko otočje, ..)

Kdaj je Velika britanija izgubila "odvisni teritorij" Hongkong? 1997

Gospodarstvo, urbanizacija in promet

- v kmetijstvu so velike razlike med Visoko in nizko Britanijo

Mejo med Visoko in Nizko Britanijo kaže slika v knjigi na strani 65!

- v Visoki Britaniji prevladuje ekstenzivno kmetijstvo, kjer prevlada živinoreja, v Nizki Britaniji pa izrazito prevlada intenzivno kmetijstvo
- na takšno razporeditev kmetijstva je vplival predvsem relief, pa tudi klima, ki je z le-tem seveda povezana

- Britansko kmetijstvo je med najsodobnejšimi v Evropi in je močno mehanizirano ter zaposluje zato malo aktivnega prebivalstva, prevladujejo pa srednje velika posestva
- domača kmetijska proizvodnja pokriva 2/3 potreb po hrani, uvažajo predvsem sredoziemske in tropske kmetijske pridelke
- kljub velikim spremembam delimo britansko industrijo še vedno na staro in novo
- stara industrija je bila vezana na domači črni premog kot osnovni energetski vir ter na surovine, ki so bile uvožene iz nekdanjih kolonij (volna iz Avstralije in Nove Zelandije, bombaž iz Indije in Egipta), vloga stare industrije stalno upada (tekstilna, metalurška, strojna ind. npr.), kar povzroča velike socialne probleme na starih ind. območjih

Diagrama v knjigi na strani 65, ki kažeta na spremembe v tekstilni ind. in premogovništvu!

Kaj kaže na socialne probleme povezane s krizo v britanskem premogovništvu? številne sindikalne rudarske stavke

- nova industrija se je začela uveljavljati po drugi svetovni vojni, tipičen primer tega je razvoj kemične industrije, ki se razvila sočasno z odkritjem nafte in zemeljskega plina v Severnem morju; elektrotehnična in elektronska industrija, industrija visoke tehnologije (high technology industry)-fenomen Cambridge (industrija visoke tehnologije je svoj razvoj v veliki meri naslonila na znanje starega univerzitetnega mesta Cambridge)

V knjigi na strani 66 preberi odstavek o fenomenu Cambridge (drobni tisk)!

S pomočjo karte na strani 66 ugotovi kje je Veliki Britaniji največja stopnja brezposelnosti, kolikšna le ta je in zakaj je temu tako?

S pomočjo karte v knjigi na strani 67 in atlasa na strani 52 ugotovi razlike v gostoti prebivalstva Velike Britanije in razloži zakaj je temu tako!

V knjigi na strani 67 preberi (drobni tisk) osnovne značilnosti aglomeracije Velikega Londona ter s pomočjo karte na strani 55 v atlasu povej v katerih mestnih četrtih prevladujejo posamezne gospodarske dejavnosti!

- Velika Britanija ima danes, če izvzamemo majhne mestne države (kot sta npr. Singapur in Hongkong) najvišjo stopnjo urbanizacije na svetu (92%)
- predvsem v Angliji je meja med mestom in podeželjem mnogokje že močno zabrisana , tako da lahko govorimo o mestno-podeželski celoti
- prav tako z ind. razvojem ob starih ind. centrih nastajajo številna nova, ki mestne aglomeracije še povečujejo
- v preteklosti je otoški položaj dajal Veliki Britaniji veliko prednost (spomnimo se samo težav Napoleona in Hitlerja, ki sta oba neuspešno želela izpeljati invazijo na Otok), v sodobnosti pa je le-ta, predvsem v prometnem smislu, povzročal velike težave
- zato so leta 1987 začeli graditi podmorski predor, imenovan Evropredor, ki je z železniško progo povezal Otok in Celinsko Evropo, predor pa so dokončali leta 1993
- predor povezuje kraja Ashford pri Doverju v Angliji in Sangatte pri Calaisu v Franciji
- železniški promet po njem poteka po dveh predorih, tretji je namenjen prezračevanju, vzdrževanju in zasilnemu izhodu
- skupna dolžina predora je okrog 50 km

Kje v svetu poznamo podobne podmorske predore? na Japonskem, v ZDA se raje odločajo za mostove (npr. San Mateo Bridge v zalivu San Francisco meri skoraj 15 km)

- Evropredor omogoča novo povezovanje celotnega evropskega prostora

Vprašanja za ponavljanje

- Naštej naravnogeografske enote Velike Britanije in jih pokaži na karti!

- Naštej družbenogeografske enote Združenega kraljestva in jih pokaži na karti!
- Razloži razliko med kmetijstvom Visoke in Nizke Britanije!
- Razloži razliko med staro in novo industrijo Velike Britanije!
- Razloži vlogo novega Evropredora za Evropo!
- Stopnja urbanizacije v Veliki Britaniji!

Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske

(United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland)

Republika Irska (Eire)

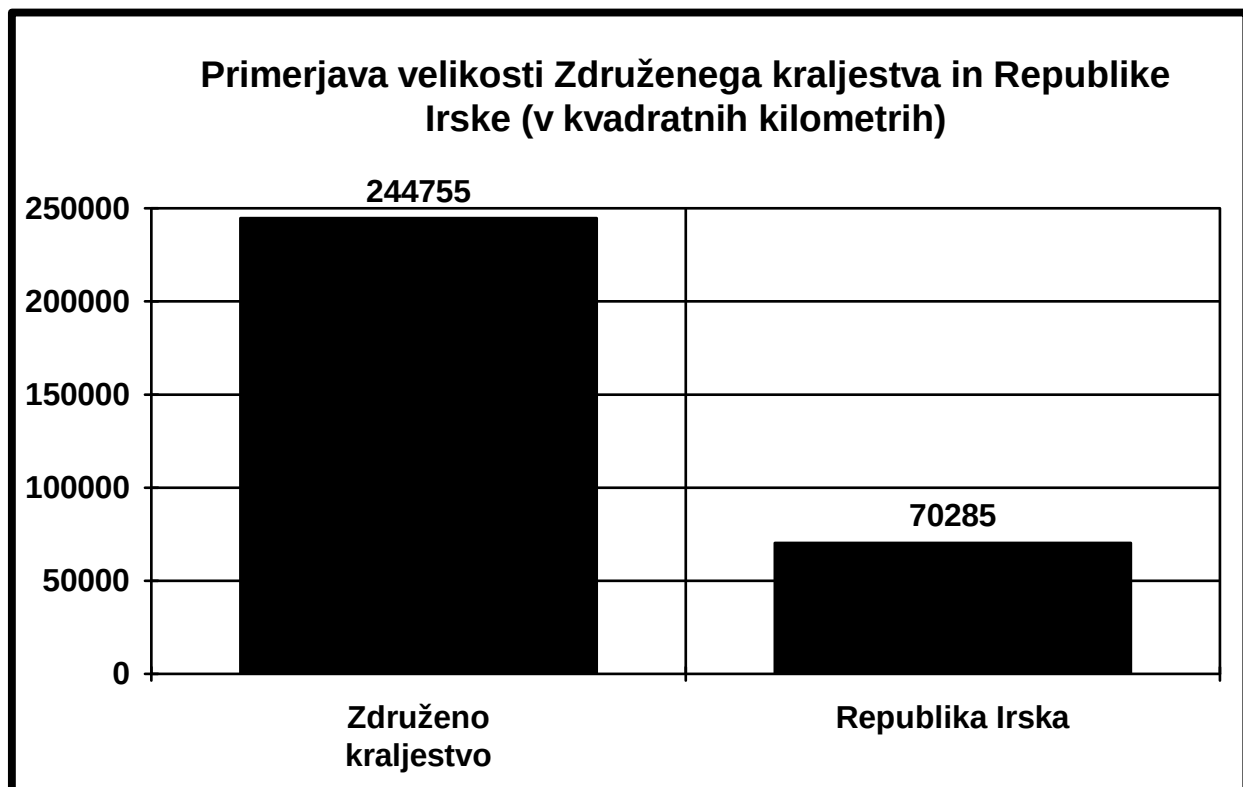
- **transgresija:** napredovanje morja na kopno zaradi pogrezanja zemeljskega površja ali nihanja morske gladine (npr. zaradi toplotnega oziroma nastajanja ledenikov); morska obala se zato pomika v notranjost kopnega
- **Britansko otočje:** Britansko otočje je največje otoško območje Evrope, sestavljajo pa ga: Velika Britanija, Irska ter številna druga manjša otočja (Hebridi, Orkneyski otoki, Shetlandski otoki, Kanalski otoki, otok Man, ...)
- **Velika Britanija:** gre za enoto, v katero so politično in upravno povezane dežele Anglija, Wales in Škotska ter majhni, ob obali ležeči otoki; je največji del Združenega kraljestva, ki je po irskem zakonu o uniji iz leta 1800 (odpravljen irski parlament) združeval še Irsko, po letu 1921 pa samo še Severno Irsko
- **Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske:** Združeno kraljestvo združuje Veliko Britanijo in Severno Irsko
- **Ulster:** gre za Severno Irsko, ki ji pripada šest severovzhodnih irskih grofij; z zakonom o irski vladi je zaradi pritiska pretežno protestantskega prebivalstva Severna Irska postala samoupravna provinca v Združenem kraljestvu; zaradi diskriminacijskega odnosa protestantske večine do katolikov (približno tretjine prebivalstva), ki pripadajo predvsem delavskemu razredu, je ob uvedbi volilnih reform v 60. letih izbruhnulo nasilje in začela so se desetletja "težav" v Severni Irski

Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland)

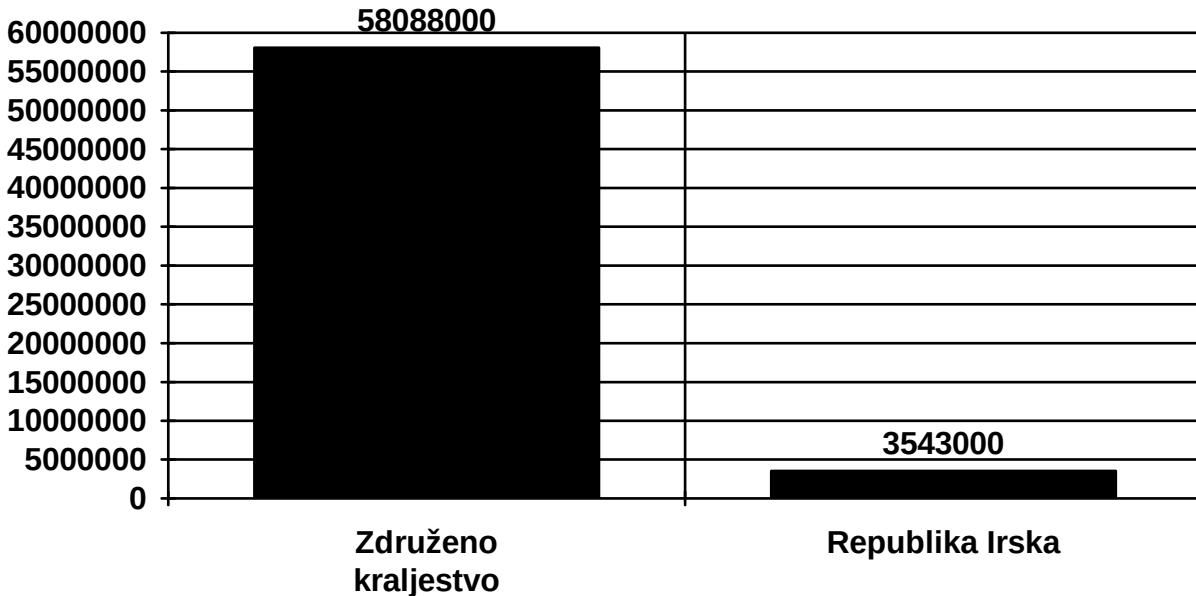
Republika Irska (Eire)

- Irska republikanska armada (IRA): teroristična organizacija, ki se bori za enotno irsko republiko; v ZDA jo je ustanovila Fenijska bratovščina, leta 1919 pa jo je kot nacionalno oboroženo silo oživila stranka Sinn fein; vse od ustanovitve je IRA lahko računala na pomoč somišljenikov v irski skupnosti v ZDA; IRI so pripisali odgovornost za bombne napade v Angliji leta 1939 in zaprli več sto njenih pripadnikov; med drugo svetovno vojno so na Irskem brez sojenja internirali na stotine članov IRE
- Sinn fein (keltsko "mi sami"): irska politična stranka, ki se bori za združeno irsko republiko; ustanovljena je bila kot gibanje za kulturno obnovo leta 1902; na splošnih volitvah na Irskem leta 1918 je dobila veliko večino sedežev, vendar člani parlamenta, ki so pripadali stranki Sinn fein, niso odšli v London, temveč so se leta 1919 sestali v Dublinu in razglasili irsko neodvisnost; ustanovljen je bil neodvisni parlament, čeprav je bilo veliko njegovih poslancev v zaporu ali na begu; sledila je gverilska vojna proti britanskim četam in policiji; stranka Sinn fein je ostro nasprotovala ustanovitvi svobodne države Irske (decembra 1921) in razdelitvi Irske; danes je Sinn fein politično krilo Irske republikanske armade; leta 1921 je 26 grofij na Irskem (brez Severne Irske) dobilo status dominiona kot Svobodna država Irska, le-ta pa se je leta 1949 povsem osamosvojila in preimenovala v Republiko Irsko
- irska lakota (1845-51): obdobje lakote in nemirov na Irskem; leta 1845 je na Irskem krompir napadla plesen, letina je bila uničena in Irska je ostala brez hrane (gospodarstvo je temeljilo prav na krompirju); kmetje niso mogli plačati najemnin, zato so jih veliko nasilno izselili, njihove domove pa uničili; posebni odbori so zagotovili delo za brezposelne in brezplačno ljudsko kuhinjo, posebej v zahodnih grofijah pa je veliko ljudi poiskalo zatočišče v ubožnicah; ljudje so množično umirali od lakote in razmere so se še poslabšale, ko je izbruhnila epidemija tifusa, zaradi katere je v letih 1846-47 umrlo 350 000 Ircev; leta 1847 je dobro obrodila koruza, in čeprav se je plesen znova pojavila, je najhujša lakota minila; v petih letih (1846-

51) je na Irskem od lakote umrlo približno milijon ljudi, milijon pa se jih je izselilo v Ameriko ali kam drugam

**Primerjava števila prebivalcev Združenega kraljestva in
Republike Irske (leta 1994)**

**Avtonomna ozemlja, ki so neposredno povezana z
britansko krono, niso pa sestavni deli Združenega
kraljestva**

- **Guernsey:** otok v skupini Kanalskih otokov v Rokavskem prelivu pred francosko obalo; od leta 1066 je ozemlje neposredno povezano z britansko krono, ni pa sestavni del Združenega kraljestva in tudi ne ES; ima lasten parlament in vlado; zakone mora odobriti britanska kraljica, ki jo zastopa guverner; zaradi ugodne davčne politike so na otoku sedeži številnih tujih firm

- **Jersey:** otok v skupini Kanalskih otokov v Rokavskem prelivu pred francosko obalo; od leta 1066 je ozemlje neposredno povezano z britansko krono, ni pa sestavni del Združenega kraljestva in tudi ne ES; ima lasten parlament in vlado; zakone mora odobriti britanska kraljica, ki jo zastopa guverner; zaradi ugodne davčne politike so na otoku sedeži številnih tujih firm
- **Man:** hribovit otok sredi Irskega morja; otok je neposredno povezan z britansko krono (od leta 1765); ima lasten parlament in vlado, ni pa del Združenega kraljestva in ES; britanski zakoni veljajo šele po odobritvi domačega parlamenta

Območja v okviru Commonwealtha z različnim statusom

- **Gibraltar:** majhen polotok na skrajnem južnem delu Iberskega polotoka; britanska posest od leta 1704, kronska kolonija 1830-1969, od leta 1969 britanski dominion z notranjo avtonomijo; ima izredno pomembno strateško lego ob Gibraltarskem prelivu
- **Bermudi:** otočje sestavlja 20 večjih in prek 300 manjših koralnih otokov na vulkanskem podmorskem hrbtu v SZ Atlantiku; otoke so v začetku 18. stoletja poselili Britanci, od leta 1648 so britanska kronska kolonija, od 1968 imajo polno notranjo avtonomijo z lastnim parlamentom in vlado; britansko krono zastopa guverner, v bližnji prihodnosti pa je predvidena samostojnost
- **St. Helena in Ascension:** hribovit otok vulkanskega izvora v južnem Atlantiku; od leta 1834 je britanska kronska kolonija z lastnim

zakonodajnim in izvršnim svetom, ki vključuje še otok Ascension ter otočje Tristan da Cunha

- **Falklandski otoki:** otočje sestavljata dva večja in okrog 200 manjših otokov; otoke so najprej poselili Francozi (1764), ki so jih leta 1766 prodali Špancem; 1833 so jih okupirali Britanci; odtelej so britanska kronska kolonija z notranjo samoupravo; ozemeljske zahteve do otokov ima Argentina (Falklandska vojna leta 1982)
- **Montserrat:** otok v Malih Antilih med Guadeloupom in Barbudo; gre za britansko kronsko kolonijo z notranjo avtonomijo
- **Kajmanski otoki:** trije nizki koralni otoki v Karibskem morju, 200 kilometrov južno od Kube; od 1670 do 1962 del britanske kronske kolonije Jamajka; po osamosvojitvi Jamajke posebna kolonija z notranjo samoupravo

Območja v okviru Commonwealtha z različnim statusom

- **otočji Turks in Caicos:** dvoje otočij na vzhodnem koncu Bahamskih otokov, 240 kilometrov severno od Hispaniole; otoki so bili prvotno španski, od 18. stoletja pa so britanski; od 1874 do 1959 so bili upravno del kolonije Jamajka, od leta 1959-1962 del Zahodnoindijske federacije (zveze) in od leta 1962 kronska kolonija z notranjo avtonomijo
- **Britanski deviški otoki:** skupina manjših otokov v Malih Antilih vzhodno od Portorika; Veliki Britaniji pripada 36 otokov v vzhodnem delu otočja (11 je poseljenih), zahodni del pa pripada ZDA; otoke so v 17. stoletju zasedli britanski pirati, od 1871-1959 so bili del kolonije Zavetrni otoki, od 1959-1962 del Zahodnoindijske federacije, odtelej pa kronska kolonija z notranjo avtonomijo
- **Anguilla:** manjši otok v Malih Antilih, vzhodno od Portorika; do 1967 je bil britanska kronska kolonija, 1967-1969 del države St. Kitts-Nevis-Anguilla,

leta 1969 so enostransko razglasili neodvisnost, kar je preprečila zasedba britanske vojske, od leta 1980 uradno izločena iz države St. Kitts in Nevis, zdaj odvisno ozemlje z notranjo avtonomijo (British Dependency)

- Pitcairn: manjši vulkanski otok v južnem delu otočja Tuamotu v srednjem delu južnega Pacifika; upravno spadajo k njemu še neposeljeni otoki Ducie, Henderson in Oeno; otok so prvi poselili uporniki z ladje Bounty leta 1790; leta 1959 je izbruh ognjenika pregnal prebivalce, a so se nekateri vrnili
- Britanska ozemlja v Indijskem oceanu: ta upravna enota je bila ustanovljena leta 1965, po osamosvojitvi Sejšlov leta 1976 pa vključuje samo še otočje Chagos, ki ga zase zahteva tudi Mauritius
- Britanski antarktični teritorij: Velika Britanija ima ozemeljske zahteve do sektorja na Antarktiki med 20 in 80 stopinjami zahodne geografske dolžine, vendar jih je s podpisom Sporazuma o Antarktiki (1959) in Madridskega protokola (1991) zamrznila; dele tega ozemlja zahtevata tudi Argentina in Čile

Območja v okviru Commonwealtha z različnim statusom

- zahodnoindijska neodvisnost (Zahodnoindijska federacija ali zveza): gibanje za neodvisnost v britanskih kolonijah v Zahodni Indiji (Bahamsko otočje, Veliki Antili, Mali Antili); zahteve po večjem sodelovanju pri vladanju v zahodnoindijskih kolonijah so se pojavile v 19. stoletju; črnska vstaja na Jamajki je bila leta 1865 grobo zadušena, toda po tem, ko so jamajški odposlanci leta 1884 prišli v London, so po vseh otokih postopno uvedli voljene zakonodajne svete z omejeno pravico svetovanja guvernerjem; po prvi svetovni vojni se je zastopanost v vladi ponekod povečala; do leta 1940 je britanska vlada, ki se je zavedala strateškega pomena tega območja,

ustanovila komisijo za razvoj in blaginjo v Zahodni Indiji, ji dala precejšno finančno pomoč in sprejela načelo samouprave; vseeno pa ta politika ni preprečila obsežnih nemirov po drugi svetovni vojni; Velika Britanija je bila prepričana, da posamezni otoki ne bi mogli preživeti kot neodvisne države, zato je prišlo do koncepta federacije in do poskusa oblikovanja Zahodnoindijske federacije ali zveze (1959-1962); ko se je ta poskus izjalovil, sta Jamajka in Trinidad/Tobago leta 1962 dobila popolno neodvisnost, Barbados pa leta 1966; tudi novi poskusi, da bi ustvarili Vzhodnokaribsko zvezo, se niso posrečili (1967), veliko manjših otokov pa se je začasno povežalo v Združene države Združenega kraljestva; odtlej je nastalo šest novih članic Britanskega Commonwealtha (Grenada 1974, Dominika 1978, Saint Vincent 1979, Sveta Lucija 1979, Antigva/Barbuda 1981 ter Saint Kitts in Nevis 1983)

•

Sestavni deli Združenega kraljestva (leta 1991)

	površina v km ²	število prebivalcev	gostota poselitve (preb./km ²)	glavno mesto
England	130 439	46 161 000	354	London
Northern Ireland	14 120	1 570 000	111	Belfast
Scotland	78 783	4 957 300	63	Edinburgh
Wales	20 768	2 798 500	135	Cardiff